

MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN ORTA ASYA POLİTİKASI

Osman AĞIR*

Geliş/Received: 11.07.2023

Kabul/Accepted: 07.09.2023

DOI: <https://doi.org/10.58724/assam.1325915>

ÖZ

Temel referans noktası olarak İslam'ı alan ve güncel meselelere İslami referanslara dayalı olarak çözüm üretebilmek arayışında olan Milli Görüş, dış politikada ümmetçi bir yaklaşımı benimsemektedir. Milli Görüş'ün dış politika anlayışı, Batı merkezli küresel sistemi eleştirmekte ve alternatif olarak Müslüman ülkeler arasında çeşitli alanlarda kurulacak uluslararası örgütler aracılığıyla işbirlikleri oluşturulmasını önermektedir. SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, bağımsızlığına kavuşan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Türkiye'deki tüm siyasal hareketler gibi Milli Görüş'ün de odak noktası haline gelmiştir. Türkiye'deki birçok parti veya oluşumun "Orta Asya" ülkeleri ile olan kültürel yakınlığı Türklük ve Türk dili üzerinden okumasına karşın, Milli Görüş lideri Erbakan ümmetçi bir yaklaşımı benimsemiş ve bağımsızlığına kavuşan ülkelerin İslam ülkeleriyle işbirliklerinin geliştirilmesi üzerine odaklanmıştır. Temel amacı Milli Görüş Hareketi'nin Orta Asya'ya yönelik politikalarının analizini amaçlayan çalışmada, Milli Görüş'ün dış politikaya bakışı açıklanarak Orta Asya'ya yönelik politikaları parti programları ve lider konuşmaları üzerinden analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milli Görüş, Ümmetçilik, Orta Asya, Politika, Rusya,

CENTRAL ASIAN POLICY OF MILLI GORUS

ABSTRACT

Taking Islam as its main reference point and seeking to find solutions to current issues based on Islamic references, "Milli Gorus" adopts an ummatist approach in foreign policy. The foreign policy understanding of "Milli Gorus" criticizes the Western-centered global system and proposes, as an alternative, to establish cooperation between Muslim countries through international organizations to be established in various fields. With the disintegration of the USSR and the end of the Cold War, the Central Asian Turkic Republics, which gained their independence, became the focal point of Milli Gorus, like all political movements in Turkey. Although many parties or formations in Turkey read the cultural affinity with the "Central Asian" countries through Turkishness and Turkish language, the leader of Milli Gorus, Erbakan, adopted an ummatist approach and focused on the development of cooperation between the countries that gained independence with Islamic countries. In the study, the main purpose of which is to analyze the policies of the Milli Gorus Movement towards Central Asia, the foreign policy view of the Milli Gorus Movement has been explained and its policies towards Central Asia have been analyzed through party programs and leader speeches.

KeyWords: Milli Gorus, Central Asia, Policy

1. GİRİŞ

Milli Görüş, 1970'lerden itibaren Türk siyasal yaşamında yer almış bir hareketin savunduğu değer ve ilkelere verilen isimdir. Ulusal ve uluslararası alandaki sorunlara çözümler öngören hareketin önderi Prof. Dr. Necmettin Erbakan'dır (Arpacı, 2012, 282). Milli Görüş "hakkı üstün tutan bir zihniyetin hakim olması ve bütün insanlığın saadeti için çalışmayı kötülük ile mücadeleyle esas

* Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, osmanagir@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1087-0478

Hakem değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkısı: Tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Etik onay gerektirmeyen çalışmadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind.

Author Contributions: All authors contributed equally.

Ethics Approval: This is a study that doesn't require ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study

almaktadır (Erbakan, 2006, 13). Batı'nın medeniyetini değil tekniğini almayı savunan ve Tanzimat Batıcılığını tenkit eden Necmettin Erbakan'ın, siyasal felsefesini en iyi "ahlak ve kalkınma" terimleri özetlemektedir. Antiemperyalist bir siyasal dili olan Milli Görüş Hareketi, ağır sanayi hamlesiyle ulusal bir kalkınma mücadelesi vermeyi amaçlamıştır (www.setav.org). Milli Görüş'ün temel referans noktası İslam Dini olup, yaşamın her alanında Müslüman tavrının egemen olmasını öngörür. Dürüst, adaletli, mağduru koruyan, kamusal yararı kişisel çıkardan üstün tutan, manevi değerleri önceleyen, başkalarının derdiyle dertlenebilen bir siyasi anlayışı benimsemiştir. Milli Görüş'ü bir ideoloji olarak nitelemek yanlış olmayacaktır; çünkü var olan sisteme itirazlar dile getirilmekte, bir gelecek tasavvuru yapılmakta ve önceden belirlenmiş hedeflere nasıl varılacağına dair bir yol haritası sunulmaktadır.

"Milli Görüş" ümmetçi bir zemine yerleşmekle birlikte Türkiye merkezli bir siyaseti esas almaktadır. Hak-Batıl mücadelesi kapsamında Siyonizm/ırkçı emperyalizm ile mücadelesini siyaseti araçsallaştırarak yürüten bir ideolojidir. Siyasal mücadelesini "cihat" olarak niteleyen "Milli Görüş" ideolojisi, çözüm önerilerini de İslami referanslara dayandırmaktadır. Medine Anayasası'na vurgunun yapıldığı çok hukukluluk önerisi, faizci sistem yerine İslami ekonomi modeli bunun örnekleri arasındadır (Arpacı, 2012, 312). Milli Görüş' e göre insanlık tarihsel süreç içerisinde "saadet dönemi" ve "zulüm dönemi" olmak üzere iki ayrı periyoda ayrılmaktadır. Üç asırdan beri ise yeryüzünde kuvveti üstün tutan medeniyet hakim olduğu için de insanlık barış ve huzura ulaşmamaktadır. Mevcut küresel sistem güçlülerin güçsüzleri ezdiği düzendir (Erbakan, 2010, 71). Milli Görüş'ün lideri Necmettin Erbakan Batılı ülkelerin egemen olduğu küresel sistemin Müslüman ülkelerin bilinçli bir şekilde ötekileştirilmesi ve güç kazanmalarının önlenmesine yönelik olarak kurgulandığını düşünmüş ve alternatif oluşumlar arayışında olmuştur. Bu bağlamda özellikle Müslüman ülkelerin bir araya gelerek örgütlenmelerine özel önem atfetmiştir.

Türkiye merkezli bir siyaseti esas alan Milli Görüş'ün söylemleri Türkiye'deki muhafazakâr seçmene yönelik olmuştur. İç politikada İslami temelli bir yönetim anlayışı benimsenmiş, dış politikada da bu minvalde bir bakış açısı oluşturulmuştur. Asya kıtasında bulunan Müslüman ülkelere ise Milli Görüş özel önem atfetmiştir. Ayrıca Asya'da bulunan Rusya ve Çin gibi ülkelerin uluslararası politikada Batı karşıtı bir anlayışa hakim olmaları Milli Görüş'ün bu ülkelere sempati duymasına neden olmuştur. Milli Görüş iç politikaya yönelik kendi içerisinde tutarlı çözüm önerileri geliştirmesinin yanı sıra uluslararası politikaya yönelik çeşitli yaklaşımlar geliştirmiştir. Erbakan uluslararası politikayı inançlar üzerinden okuyarak, Hristiyan Batıya karşı Müslüman ülkelerin bir araya gelerek güç birliği oluşturmadığı sürece küresel sorunlara adil bir çözüm üretilemeyeceği ve dünya barışının sağlanamayacağına vurgu yapmıştır.

Temel amacı, Türkiye'de İslamcı siyaset denince ilk akla gelen isim olan, Türk siyasal yaşamına önemli liderler kazandırmış ve 54. Hükümetin başbakanı olarak görev yapmış olan Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN'ın temsil ettiği Milli Görüş'ün "Orta Asya" politikalarının tartışılması olan çalışmada, öncelikle Milli Görüş'ün dış politika anlayışı açıklanmış ve ardından Milli Görüş'ün "Rusya ve Orta Asya" politikaları ele alınmıştır. Tarihsel ve betimsel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada doküman analizi yapılmıştır. Bu bağlamda Necmettin Erbakan'ın eserlerinin toplandığı "Erbakan Külliyyatı", hareketin diğer yazılı kaynakları, Milli Görüş partilerinin dokümanları, konuyla ilgili kitaplar, makaleler ve ansiklopedi maddeleri taranmış ve elde edilen veriler analiz edilmiştir.

2. MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI

Milli Görüş'ün lideri Necmettin ERBAKAN, sadece Türk toplumunu değil Tüm İslam Dünyası'nı dönüştürmeyi hedefleyen bir dış politika anlayışının mimarıdır (Erol, 2015, 321). Erbakan, dış politikadaki temel görüşlerinin bütün ülkelerle iyi ilişkiler kurmak ve var olan ilişkileri geliştirmek olduğunu çeşitli ortamlarda ifade ederek, uluslararası ilişkilerde yürütecekleri politikada tarihî ve kültürel bağların güçlü olduğu komşularına öncelik verileceğini belirtmiştir. Uluslararası ilişkileri yürütürken takınacakları tutumu da milletimizin ve devletimizin tarihî karakter ve onuruna yakışır şekilde adâlete ve akitlere bağlılıkla yürütülmesi şeklinde olacağını belirtmiştir. Erbakan, dış politika anlayışını anlatırken hak, adalet ve eşitlik kavramlarına özellikle vurgu yapmış, uluslararası ilişkilerde yaşanan temel sorunların bu üç hususun ihmal edilmesinden kaynaklandığını vurgulamıştır (Erbakan, 2014a, 119-120).

Türkiye'nin hem Avrupa hem Asya ülkesi sayılması, hem Karadeniz ülkeleriyle, hem Balkan ülkeleriyle, hem Kafkas ülkeleriyle, hem de Ortadoğu ülkeleriyle komşuluk münasebetlerinin ve tarihi geçmişinin bulunması, bir yandan da hem İslam ülkeleriyle hem Türk Cumhuriyetleri ile milli ve manevi bağlar içinde olması (Akgül, 2008) Milli Görüş açısından bir fırsat olarak değerlendirilmiş ve kültürel yakınlıklar üzerinden dış politika yaklaşımı geliştirilmesine önem verilmiştir.

Erbakan MSP'den bu yana tüm ideolojik açıklamalarında yeni bir dünya kurma hedefini dile getirmiştir. İslam Birliği kurulmasının yanı sıra Milli Görüş'ün tüm dünyanın kurtuluş ümidi olduğu vurgulanarak, bu bağlamda "şahsiyetli dış politika" söylemi öne çıkarılmış, "Şahsiyetli Dış Politika; Türkiye'nin stratejik konumunu yansıtan, kültürel ve tarihsel bağlarından güç alan ve uluslararası camiada ülkeye saygın bir konum getirecek olan anlayış" olarak açıklanmıştır. "Erbakan'a göre şahsiyetli dış politika sayesinde Türkiye uydu devlet olmaktan kurtularak bağımsız bir devlet olabilecektir". Bu bağlamda 1995 seçimlerinde "Yeniden Büyük Türkiye" söylemi kullanılmıştır (Bakır, 2007, 373). Milli Görüş'ün lideri Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN, dış politikada Müslüman ülkelere özel ilgi göstermiş ve ittifak arayışında olmuştur. İç siyasette de güçlü bir karşılık bulan Batı, İsrail ve Siyonizm aleyhtarı söylemleri, Kıbrıs konusundaki duyarlılığı, dış politikadaki ideolojik önceliklerine karşın Erbakan, durumun gerektirdiği ölçüde esnek ve pragmatik davranabilmiştir (Doster, 2013, 93).

Erbakan, uluslararası alanda devlet terbiyesi doğrultusunda haksızlıkları önlemek için mücadele edeceklerini ve bir yandan barışçı görüntü sergileyip gizli emellerle emperyalist hedeflere yönelen samimiyetsiz politikacılar gibi davranmayacaklarını vurgulamıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde kendileriyle kan bağı bulunan Türklere yönelik yapılan veya yapılacak olan haksızlık ve zulümlere karşı uluslararası anlaşmalarla sağlanan insan hak ve hürriyetlerine dair yasaları harekete geçirmek için her türlü teşebbüste bulunacaklarını belirtmiştir. Ayrıca Erbakan, Dışişleri Bakanlığı'nın ülkeyi tanıtmak için yetersiz kaldığını ve bunun en iyi şekilde yapılması için ellerinden geleni yapacaklarını belirtmiştir (Erbakan, 2014a: 120).

Milli Görüş'ün benimsemiş olduğu dış politika anlayışı; dostluğa dayalı, düşmanlık ve savaş dayalı ve tarafsızlığa dayalı ilişkiler olmak üzere üç boyutlu olarak yürütülmüştür. Dostluğa dayalı münasebetler kapsamında Milli Görüş, bütün insanların barış içinde bir arada yaşamasını mümkün kılacak "Yeni Adil Bir Saadet Dünyası"nın kurulmasını hedeflemiştir. Hakkı değil, kuvveti üstün tutan inkârcı topluluklar ile dost olunmasına uzak duran Milli Görüş; bununla birlikte bu topluluklar ile dünyada barışı sağlamak için anlaşma yapılmasını önemsemiştir. Milli Görüş, düşmanlığa dayalı münasebetler kapsamında devletin güvenliğinin sağlanması, ikili anlaşmaların ihlal edilmesi durumlarında savaşa izin vermekte ve savaş hukukuna dair adilane ve ahlaki bir sistem sunmaktadır. Tarafsızlığa dayalı münasebetlerde Milli Görüş, devletin tarafsız olabileceği durumları belirlemekte, dış politikada tarafsızlığın sınırlarını tayin etmekte ve tarafsız kalmak isteyenlerin de can güvenliğini garanti altına almaktadır. Milli Görüş, saldırmayana saldırılmaz esasını dış politikada temel kural olarak kabul etmektedir. Milli Görüşçüler, zengin tarihi mirası ve stratejik coğrafyasıyla Türkiye'nin "uluslararası adil bir düzenin" kurulmasına öncülük edecek tarihi tecrübeye ve sağlam değerlere sahip olduğuna inanmaktadırlar (Akkiraz, 2018).

Erbakan'a göre Türkiye, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu gibi dünyanın hassas bölgelerinin ortasında; Asya, Afrika ve Avrupa'nın birleştiği yerde; enerji kaynaklarına sahip ülkelerle, enerji tüketen ülkeler arasında önemli bir köprü konumundadır. Dünyanın genel barışının sağlanması için Türkiye'nin kuvvetli, ekonomik olarak güçlü ve özgürlüklere saygılı bir ülke olması son derece önemlidir. 15 Ağustos 1997 yılında Erbakan'ın çabalarıyla kurulmuş olan D-8 (gelişmekte olan sekiz ülke) uluslararası politikada büyük önem taşımaktadır. Baştan sona savaş ve çatışmayla geçmiş yirminci yüzyılın yirmibirinci yüzyıla en büyük ve aydınlık hediyesi D-8'dir. Yukarıda sayılan bütün olumsuzluklara çözüm olması için Yeni Bir Dünya'nın kurulması gerekmektedir, D-8 hareketi de bu amaçla kurulmuştur. Yirminci yüzyılda yaşanan olaylardan alınan dersler bu zorunluluğu ortaya çıkarmıştır. "D-8'in bayrağında yer alan altı yıldız altı temel ilkeyi sembolize etmektedir. Bunlar: Savaş değil, barış; çatışma değil, diyalog; çifte standart, değil adâlet; üstünlük değil, eşitlik; sömürü değil, işbirliği; baskı ve tahakküm değil, insan hakları, hürriyet ve demokrasi şeklindedir." 190 ülkeden otuzu gelişmiş ülke konumundadır ve bunların nüfusları yaklaşık 1 milyardır. Geri kalan 5 milyar ise gelişmekte veya geri kalmış ülke nüfuslarıdır. Gelişmiş ülkeler G-7 gibi (şimdi G-8)

oluşumlarla dünyayı yönetmektedirler. İşte, D-8 bu gücü dengelemek ve dünyaya âdil düzeni getirmek için kurulmuştur. Amaç G-7'lerle çatışmak değil Yeni Dünyayı birlikte kurmaktır. D- 8 Endonezya (255 milyon), Malezya (30 milyon), Bengaldeş (160 milyon), Pakistan (192 milyon), İran (77 milyon), Mısır (90 milyon), Türkiye (78 milyon) ve Nijerya (20 milyon) tarafından yaklaşık 902 milyonluk insanı temsilen kurulmuş olsa da gelişmekte olan bütün ülkeler, tabii ki Türkî Cumhuriyetler ve Müslüman ülkeler nüfuslarına bakılmaksızın doğal üyelerdir (Alan, 2021, 14-18).

Erbakan'a göre Türkiye'nin giderek Batı'ya daha da bağımlı hale gelmesi Türkiye'nin lehine değildir. Erbakan Batıcı Türk dış politikasına karşı, farklı alternatifler geliştirmeye çalışmıştır. Türkiye'nin yüzünü Batı'dan İslam ülkelerine çevirmek suretiyle Batıya mahkûm olmadığını göstermek istemiş ve dış politika alanındaki çalışmalarının merkezine İslam ülkeleri arasında siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliğini geliştirmeyi yerleştirmiştir (Yıldız, 2017: 363). Erbakan Türkiye'nin dış politikasına hakim olması gereken temel ilkelerini; şahsiyetli dış politika, hakların korunması ve uydu değil lider ülke Türkiye vizyonu ile ifade etmiştir. Erbakan'ın Millî Görüş'ün temel ilkeleri arasında daima özel bir değer atfettiği şahsiyetli dış politika; ekonomik ve siyasi bağımsızlığı; uluslararası işbölümü, eşitlik ve barışı; temel hak ve hürriyetlerin muhafazasını ve ahlak ve maneviyata bağlılığı savunmakta; ırkçılık, sömürgecilik ve materyalizmi ise reddetmektedir (Yıldız, 2017: 363). Millî Görüş Hareketi'nin (MGH) "İslamcılığı", iç politikadan ziyade dış politikada ve dünya görüşünde kendisini göstermektedir. Düşüncelerini katı ve tavizsiz bir Batı karşıtlığı üzerine inşa eden MGH, Türkiye'nin Ortak Pazar ve Avrupa Birliği üyeliğine karşı çıkmakla birlikte, hedefine daha çok ABD ve "Siyonist" İsrail'i yerleştirmiştir. Dünyada olup bitenlerin altında ABD politikalarının oluşumunda etkili olan Siyonist ve masonların bulunduğunu her fırsatta dile getiren Erbakan'a göre bunların asıl hedefleri İslam dünyasıdır. ABD ve Siyonistlerin oyunlarının bozulması ise ancak, Millî Görüş'ün iktidara gelerek Türkiye'yi "uydu ülke" olmaktan çıkarıp İslam dünyasının lideri konumuna yükseltmesiyle mümkün hale gelebilecektir (Çakır, 2013, 766-767).

Erbakan'ın dış politikasında Batı'dan ziyade Batı'ya karşı bir denge arayışı görülmektedir. Batı düşmanlığından ziyade İslam Birliği fikri üzerine odaklanılmıştır (Efe, 2015, 325). Erbakan'a göre Müslüman ülkelerle işbirliğinin sağlanabilmesi için atılması gereken 5 adım; Türkiye'nin öncülüğünde Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM), Müslüman Ülkeler Savunma İşbirliği Teşkilatı (NATO), Müslüman Ülkeler Ortak Pazarı Teşkilatı ve Birliği (AB), Müslüman Ülkeler Ortak Para Birimi (EURO) ve Müslüman Ülkeler Kültür İşbirliği Teşkilatı (UNESCO)'nın kurulması gereklidir (Erbakan, 2014, 369-370; Çakır, 2013, 767). Bu kuruluşlardan Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı Halifelik; Müslüman Ülkeler Savunma İşbirliği Teşkilatı İslam ordusu, Müslüman Ülkeler Ortak Para Birimi İslam Dinarı veya Lirası, Müslüman Ülkeler Kültür İşbirliği Teşkilatı ise İslam UNESCO'su anlamına gelmektedir (Aydın, 2017, 40-41).

Erbakan, özelde Müslümanların genelde de dünya mazlumlarının diline, dinine bakmadan özgür kılınmaları ve insan haysiyetine yaraşır biçimde yaşamaları için "Yeni Bir Dünya ve Adil Bir Düzen" öngörmüştür. Bunun için de öncelikli olarak güçlü bir Türkiye hayali kurmuş, güçlü Türkiye'nin ön ayak olacağı adil bir dünya tasarlamıştır (Çeker, 2017, 73). Ülkenin tarihsel ve kültürel geçmişine sahip çıkılması, Türkiye'nin yeniden büyük ve lider ülke olması vurgusu, Batıya bağımlılıktan kurtulma ve ezilenlerin yanında olma vurguları Millî Görüş'ün temel dış politika paradigmasını oluşturmuştur (Arpacı ve Baharçipek, 2017,1)

Millî Görüş'ün dış politikadaki temel söylemi, Türkiye'nin her alanda kendi kendine yeter hale getirilerek İslam ülkelerinin birlik oluşturmasında öncü bir rol üstlenebilmesi ve küresel sistemde yeni bir yapı oluşturulması üzerine kurgulanmıştır (Bakır, 2007, 376). Bu bağlamda, öncelikle ülkenin iç sorunlarının çözüme kavuşturularak güçlü ve lider ülke konumuna ulaştırılması, daha sonra ise İslam ülkelerinin birlikte hareket edebilecekleri bir platforma öncülük edilerek uluslararası sisteme yeni ve güçlü bir aktör olarak İslam ülkelerinin katılımının sağlanmasının düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Millî Görüş'ün dış politikadaki temel söylemi Batı karşıtlığı üzerine kurgulanmıştır. Bu minvalde Millî Görüş Liderleri'nin konuşmalarına bakıldığında; iktidar dönemlerinde söylem yumuşatılmakla birlikte, ortak özellik olarak AB'nin Türk kültürel ve manevi değerlerine zarar vereceği, ülkenin kaynaklarının sömürülmeye çalışıldığı; ABD'nin Siyonizm'in hizmetinde olduğu, İsrail'in Arzı Mevud politikasının başarısı için uğraştığı ve İsrail'i koruyarak İslam ülkelerini zayıflattığı, ayrıca ABD'nin Türkiye'deki üsleri aracılığı ile PKK'ya destek verdiği, dolayısıyla

Türkiye'ye düşmanca bir tutum takındığı; NATO'ya üye olunmasının Sovyet tehdidi nedeniyle olumlu olduğu gibi hususların öne çıkarıldığı görülmektedir.

Erbakan, uzun yıllar boyunca Türkiye'deki ABD üslerinin kapatılmasını savunmuş ve ABD'nin bu üsler aracılığıyla PKK Terör Örgütü'ne lojistik destek sağladığını ileri sürmüştür. İç kamuoyunda bir dönem tartışma konusu olan bu durum karşısında Erbakan, bazı kesimler tarafından, hayal kurmakla itham edilmiş ve böyle bir duruma yönelik herhangi bir kanıt bulunmadığı, dönemin siyasetçi ve bürokratlarının önemli bir kısmı tarafından savunulmuştur. Ancak; Arap Baharı'nın Suriye'ye sirayet etmesi ve akabinde başlayan Suriye İç Savaşıyla birlikte PKK'nın Suriye kolu olan PYD'ye ABD tarafından açıktan önemli miktarda silah ve lojistik destek sağlanmış olması Erbakan'ı haklı çıkarmıştır.

Milli Görüş'ün dış politika anlayışı genel olarak değerlendirildiğinde; Batı merkezli adil olmayan bir uluslararası sistem bulunduğu ve bu sistemin İslam dünyasına olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için yeni alternatifler (Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Müslüman Ülkeler Savunma İşbirliği Teşkilatı, Müslüman Ülkeler Kültür İşbirliği Teşkilatı vb.) oluşturulmasının zorunlu olduğu; Türkiye'nin merkez ülke olduğu ve şahsiyetli dış politika ile İslam dünyasına öncülük yapmasının gerektiği, Türkiye'nin kültürel bağları bulunan ülkelerle işbirliğine özel önem vermesi gerektiğinin belirtilerek, şahsiyetli bir dış politika anlayışına vurgu yapıldığı görülmektedir.

3. MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN "ORTA ASYA" POLİTİKASI

1989'da SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Sovyet coğrafyasında kurulan yeni devletlerin oluşturduğu 115 milyonluk Müslüman nüfus Milli Görüş için cazibe merkezi haline gelmiş, Erbakan; Türkiye'nin bu coğrafyaya kucak açarak ekonomik kalkınmalarına yardımcı olması gerektiğini, bu ülkelerin İslam Konferansı Örgütü'ne üye olmaları için çaba sarfedilmesinin elzem olduğunu, Türkiye'nin bu bölge ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirmemesi durumunda Ruslar, Siyonistler ve Amerikalıların bu bölgeyi parselleyeceklerini vurgulayarak (Bakır, 2007, 404), bölgedeki Müslüman nüfus üzerinde etki kurularak bölge ülkelerinin İslam dünyası ile yakın ilişkiler geliştirmelerine çalışılmasının elzem olduğunu vurgulamıştır. Aradan çok zaman geçmeden de bölgede Rusya, ABD ve diğer Batılı ülkelerin nüfuz mücadelesinin başlaması ve bölge kaynaklarının kullanımında rekabete girilmesi Erbakan'ı haklı çıkarmıştır.

Sovyetler Birliği (SB) döneminde, Türkiye SB ilişkileri Soğuk Savaş'ın başlangıcına kadar belirli bir düzeyde ilerleme kaydetse de Türkiye'nin NATO'ya üye olması ve Batı Bloku'nda yer aldığını tescillemesiyle SB'nin dağılına kadar sınırlı düzeyde seyretmiştir. SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ise on beş yeni bağımsız devlet uluslararası sistemde yerlerini almışlardır. Yeni dönemde bu bağımsız devletlerden Orta Asya Türk Cumhuriyetleri (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan) ve Kafkasya'da bulunan Müslüman topluluklar Türk Dış Politikasının odak noktası haline gelmişlerdir. İslami temelli bir dış politika anlayışına sahip olan "Milli Görüş" hareketi de bölgeye yakın ilgi duymuş; bölgeye yaklaşımı ümmetçilik temelinde şekillenmiştir. Müslüman Türk nüfusun çoğunlukta olduğu Orta Asya bölgesi 19. ve 20. Yüzyıllarda Rus egemenliği altında yaşamış ve Rusların çeşitli asimilasyon politikalarına maruz kalmışlardır. Bu bağlamda Milli Görüş'ün Orta Asya Politikası ele alınırken Rusya'ya ve Ruslara bakışının kısaca açıklanmasının yararlı olabileceği değerlendirilmektedir.

3.1. Milli Görüş'ün Rusya'ya Bakışı

"Milli Görüş"ün ilk siyasal partisi olan Milli Nizam Partisi'nin kurulduğu yıl olan 1970'de bugünkü Rusya Federasyonu Sovyetler Birliği'nin (SB) 15 Cumhuriyetinden birisiydi. 1991'de SB'nin dağılmasıyla birlikte ise Rusya Federasyonu SB'den bağımsızlığına kavuşan 15 devletten birisi olarak kurulmuş; ancak Rus Çarlığı'nın ve SB'nin mirasçısı olarak ortaya çıkması nedeniyle, uluslararası alanda bağımsızlığını kazanan diğer devletlerden farklı olarak konumlanmış ve konumlandırılmıştır. Türkiye SB ilişkileri ise soğuk savaş dönemi olarak adlandırılan 1945-1991 döneminde oldukça sınırlı düzeyde kalmış, 1991 de kurulan Rusya Federasyonu ile ise ekonomik temelli olarak başlayan ilişkiler siyasi alana da taşınabilmiştir.

1970-1991 döneminde Milli Görüş'ün SB'ye yaklaşımı birlik içerisinde yaşayan Müslüman nüfusa uygulamış olduğu asimilasyon politikaları nedeniyle olumsuz olmuş, ayrıca bu ülkenin ideolojisi olan sosyalizme din karşıtı olması nedeniyle çeşitli eleştiriler getirilmiştir. Milli Görüş'ün

lideri Erbakan, konuşmalarında sosyalizmin insan fitratına ters olduğunu, ne bireye ne de topluma fayda sağlamayacağını sıklıkla vurgulamıştır.

Milli Görüş'ün dış politika anlayışında hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Soğuk Savaş döneminde Rus tehdidi hep ön sıralara konmuş, bunun bertaraf edilmesi için de Türkiye'nin Batı güvenlik sistemi içerisinde yer alması gerekli görülmüştür (Bakır, 2007, 404). Erbakan'ın, temelde Batı merkezli küresel sisteme karşı olmasına karşın bazı konuşmalarında Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin Batılı güvenlik örgütleriyle işbirliği halinde olmasını vurgulaması tezat oluşturması nedeniyle eleştirilmiştir.

Erbakan'a göre dünyadaki yedi milyar insanı sömüren güçler bulunmaktadır. Ezen gücün kalbini dünya siyonizmi oluşturmakta, beyni ise Haçlı zihniyetidir. Sağ pazusu ABD, kolunun devamı ise diğer Batı devletleridir. Sol kolu ise Rusya ve bu güce hizmet eden diğer yönetimlerdir (Erbakan, 2014b, 37). Erbakan, Rusya'nın da Batı ile birlikte dünyayı sömürdüğünü, sömürü konusunda bu iki güç arasında gizli bir uzlaşma bulunduğunu dile getirerek İslam ülkelerinin birlikte hareket etmelerinin önemine dikkat çekmiştir.

Erbakan, SSCB dönemi Rusya'sıyla ilgili olarak; Rusya'da sosyal hayatın iktisadi düşüncenin uygulamasından dolayı insana saadet getirmekten uzak olduğunu, aile mefhumunun bulunmadığını, kadın erkek fark etmeksizin en hafif ve ağır işlerde birlikte çalıştırıldıklarını, çocukların çok küçük yaşlarından itibaren ailelerinden uzaklaştırıldığını, bu cemiyette bir huzur ortamından bahsetmenin olanaksız olduğunu, çünkü manevi bir tatminin olmadığını, kurulan sistemin maneviyattan uzak materyalist bir sistem olduğunu, ahiret mefhumunun bulunmadığını, tüm sistemin bu dünyanın gelip geçici esasları üzerine inşa edildiğini ve olgun bir insanın bu gelip geçici şeylerle mutlu olabilmemesinin beklenmemesi gerektiğini vurgulamıştır (Erbakan, 2013, 86-87). Milli Görüş, dine olumsuz yaklaşımı nedeniyle sosyalist sisteme hep mesafeli olmuştur.

Milli Görüş Partilerinin yer aldığı hükümet programları incelendiğinde; CHP-MSP, 1. MC ve 2. MC hükümet programlarında SSCB ile ilgili çok kısa genel ifadeler yer verildiği ve kısaca, Sovyetler Birliği ile mevcut iyi komşuluk ilişkilerinin rasyonel ilkelere dayalı olarak geliştirilmesinin bölge istikrarına ve bölgedeki dostane işbirliğine önemli katkısı olacağı vurgulanmıştır (CHP-MSP, 1. MC ve 2. MC Hükümet Programları).

SSCB'nin dağılması sonrası ardılı bir ülke olarak tarih sahnesine çıkan Rusya Federasyonu ise Kuzey Kafkasya'ya yönelik politikaları nedeniyle Milli Görüş tarafından hoş karşılanmamıştır. Fazilet Partisi'nin 1999 yılı seçim beyannamesinde Kafkaslarda soğuk savaş dönemi şartlanmalarının dışına çıkılarak daha etkin ve dinamik bir politika içerisinde olunacağı, (Fazilet Partisi Seçim Beyannamesi, 1999, 44) vurgulanmıştır.

Milli Görüş'ün Rusya'ya yönelik politikaları genel olarak değerlendirildiğinde; SSCB döneminde sosyalist düzenin ülkede yaşayan Müslüman topluluklara dayattırılması ve Müslümanların asimilasyona maruz kaldıkları gerekçesiyle mesafeli durulduğu, SSCB sonrasında ise parti resmi dökümanlarında iyi komşuluk ilişkileri kurulmasının gerektiğine vurgu yapılmasına karşın, ülke içerisinde, özellikle Kuzey Kafkasya'da yaşayan Müslüman azınlığa yönelik politikaları nedeniyle eleştiri konusu yapıldığı görülmektedir.

3.2. Milli Görüş'ün Orta Asya Politikası

SSCB'nin dağılmasıyla kültür, etnik kimlik, tarih ve dil yönünden Türkiye ile benzeş olan yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkması Türkiye'ye siyasi ve ekonomik anlamda destek verebilecek bir potansiyel ortaya çıkarmıştır (Ayata, 2010, 644). Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'nin her bakımdan kalkınmasında, bunlardaki petrol, doğalgaz gibi madenlerin ve tarımsal potansiyelin bölge halkının ve insanlığın yararına kullanılması için Türkiye, Batı ülkeleriyle ortak yatırım ve yardımlaşma konusunda da kilit ülke durumuna gelmiştir (Akgül, 2008). Dış politika anlayışını ümmet temelinde şekillendirmeye çalışan Milli Görüş, nüfuslarının önemli bir bölümünü Müslümanların teşkil ettiği Orta Asya ülkelerine ilgisiz kalmamış, bu ülkelerin Müslüman ülkelerle işbirliği olanakları geliştirmelerine özel önem vermiştir.

Erbakan, Türkiye ile kan bağı bulunan ülkelere yapılan haksızlık ve zulümlere karşı uluslararası anlaşmalarla sağlanan hak ve hürriyetlere dair yasaları harekete geçirmek için her türlü girişimde bulunacaklarını belirtmiştir (Erbakan, 2014a, 120). Erbakan SSCB coğrafyasındaki

Müslüman Cumhuriyetler ile yakın ilişki kurulması ve ekonomik gelişmelerine destek olunmasını, bu ülkelerin İslam Konferansı'na üye yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Erbakan, 2005, 49).

Erbakan Gündem 1991 başlıklı aylık basın toplantısında, SSCB'den bağımsızlığını kazanan 15 Cumhuriyetin altısında (Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkistan ve Tacikistan) Müslümanların çoğunlukta olduğunu, bu bölgelerde hızlı bir uyanış yaşandığını, bu cumhuriyetlerin planlama başkanları ve meclis üyelerinin Adil Düzen Konferansı'na katıldıklarını, ekonomik özerkliklerine kavuşan bu ülkelerin yeni bir nizam aradıklarını, komünizm ve kapitalizmden fayda gelmeyeceğini bildikleri için Adil Düzeni istediklerini açıkladıklarını belirtmiştir (Erbakan, 1991, 321).

Milli Görüş partilerinin resmi dokümanları incelendiğinde;

Milli Nizam Partisi Programı'nda; Jeopolitik durumumuz itibariyle tarihi ve kültürel yakınlığımız olan devletlerle daha yakın münasebetler kurulacağı (Milli Nizam Partisi Programı, md.100),

Fazilet Partisi'nin 1999 yılı seçim beyannamesinde; soğuk savaş sonrası yeni dünya düzeninde Orta Asya ve Türk Dünyası ile ilgili gelişmelerin ülkemizi doğrudan ilgilendirdiği, Türkiye'nin bu bölgelerdeki gelişmelere kayıtsız kalamayacağı, Avrasya temelli bir dış politika hassasiyeti içerisinde olunacağı, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile siyasi, ekonomik ve kültürel her türlü işbirliğini en üst seviyeye çıkarılacağı, bu ilişkilerin kurumsallaştırılması için her türlü tedbirin alınmasının öncelikli hedefler arasında olduğu (Fazilet Partisi Seçim Beyannamesi, 1999, 43),

Saadet Partisi Programı'nda "Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği Tarih, kültür, soy ve manevi bağlarla bağlı olduğumuz kardeş ülkeler ile temel ilkeler çerçevesinde en ileri ilişkilerin tesis edilmesinin istendiği, bunun için gerek ikili, gerekse müşterek üye olduğumuz kuruluşlar içindeki ilişkilerin geliştirileceği, ekonomik ve kültürel olarak yeni ve ileri işbirliği imkanlarının araştırılacağı" (Saadet Partisi Programı, 2001), ibarelerine yer verilmesi, soğuk savaş sonrası bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetlerine "Milli Görüş" tarafından özel önem atfedildiğini göstermektedir.

Milli Görüş lideri Prof. Dr. Necmettin Erbakan 1992 yılında gerçekleştirmiş olduğu gezide görüştüğü Orta Asya liderlerine ve üst düzey yöneticilerine; IMF'den borç almayın, Moskova'dan sonra şimdi de Amerika'ya teslim olmayın, İslam ülkeleri olarak bir birlik oluşturalım, Kendi Birleşmiş Milletlerimizi, kendi NATO'muzu kuralım mesajlarını vermiştir (Milli Gazete, 08 Mart 2013). Erbakan'ın bu ifadeleri, yeni bağımsızlığına kavuşan bu ülkelerin Batı etkisine girmelerini istemediğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca Erbakan, bağımsızlığına kavuşan ve nüfuslarının önemli bir bölümü Müslüman olan Orta Asya ülkelerinin de "Milli Görüş"ün genel dış politika paradigmasına uygun olarak İslam dünyası ile oluşturulacak birliğe katılmalarını düşündüğü anlaşılmaktadır. Türkiye'deki birçok parti veya oluşumun "Orta Asya" ülkeleri ile olan kültürel yakınlığı Türklük ve Türk dili üzerinden okumasına ve bu referanslar üzerinden ilişkilerin geliştirilmesini savunmasına karşın, Erbakan temel referans noktası olarak İslam'ı esas alarak Orta Asya ülkelerinin İslam dünyasıyla entegrasyonuna özel önem vermiştir.

4. SONUÇ

Soğuk savaşın sonlanmasıyla birlikte SSCB'den bağımsızlığını kazanan Orta Asya Cumhuriyetleri (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan) ile Güney Kafkasya ülkesi olan Azerbaycan nüfuslarının büyük bir bölümünün Türk kökenli ve Müslüman olmaları nedeniyle Türk Dış Politikasının odak noktası haline gelmişlerdir. Siyasi partiler de yeni dönemde, bu ülkelere daha yakın ilgi duymaya başlamış ve SSCB döneminde çok sınırlı olan ilişkilerini geliştirmenin yollarını aramaya başlamışlardır. Bu minvalde parti programlarında kültürel açıdan Türkiye'ye çok yakın olan bu ülkelere yönelik özel vurgu yapılarak ilişkilerin siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan geliştirilmesinin yolları aranmıştır.

1970'lerden itibaren Türk siyasal yaşamında yer almış bir hareket olan ve Türkiye merkezli ümmetçi bir siyaset anlayışına sahip olan "Milli Görüş" partilerinin de yeni dönemde bölgeye yönelik ilgisi artmıştır. Rusya, Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik olarak Milli Görüş partileri daha çok ümmetçi bir bakış açısına sahip olmuşlardır. Soğuk savaşın sonlanmasıyla bağımsızlığına kavuşan "Orta Asya" ülkelerine yakın ilgi duyan Erbakan, bölgenin ABD ve Rusya arasında bir çıkar

mücadelesi alanına dönüşeceğini 1992’de yapmış olduğu konuşmasında vurgulamış ve vakit geçirmeden önlemler alınması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde; “Millî Görüş”ün SSCB’ye, kurmuş olduğu sosyalist sistem nedeniyle mesafeli yaklaştığı, SSCB sonrası ardılı olarak kurulan ve mirasını devralan Rusya Federasyonu’na ise iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde yaklaştığı ve federasyon içerisinde yaşayan Müslümanların durumlarıyla yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. Orta Asya ülkeleriyle ise din kardeşliği üzerinden ilişkilerin geliştirilmesi üzerinde durularak, bu ülkelerin Müslüman ülkelerle birlikte hareket etmeleri, kurulu veya kurulacak olan işbirliklerine dâhil olmaları üzerine odaklanılmıştır.

KAYNAKÇA

- AYATA, Ali, (2010), “Türkiye’nin Orta Asya Politikası”, ss.641-657, **Türkiye’nin Değişen Dış Politikası**, Der. Cüneyt Yenigün, Ertan Efeğil, Ankara: Nobel Yayınları,
- AYDIN, Mustafa, (2017), “Türkiye’de ‘Millî’lik Söylemi ve Erbakan’ın ‘Millî Görüş’ü”, Doğumunun 90. Yılında Erbakan Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss. 33-42, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları,
- AKGÜL, Ahmet, (2008), Dış Politikamız BOP’un Temelleri, <http://www.millicozum.com/mc/kitaplarimiz/book/1-mill-cozum/15-dis-politikamiz-bopun-temelleri-1988-1998>,
- AKKİRAZ, İsmail Hakkı, (2018), “Şahsiyetli Dış Politika Milli Görüş İster”, <https://www.milligazete.com.tr/makale/1500569/ismail-hakki-akkiraz/sahsiyetli-dis-politika-milli-gorus-ister>, Erişim Tarihi: 30.05.2019,
- ALAN, Bülent, (2001), **D 8: Yeni Bir Dünya**. İstanbul: Yörünge Yayınları,
- ARPACI, Işıl, (2012), Türk Siyasal Yaşamına Etkileri Bakımından İslamcılık ve Necmettin Erbakan, Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- ARPACI, Işıl ve Abdulkadir BAHARÇİÇEK, (2017), Milli Görüş Partilerinin Programlarının Dış Politika Analizi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 7, Cilt: 7,Sayı: İktisat Özel Sayısı,
- BAKIR, Bahar, (2007), “Necmettin Erbakan”, ss.343-433, **Türk Dış Politikasında Liderler**, Yayına Hazırlayan: Ali Faik Demir, İstanbul: Bağlam Yayıncılık,
- ÇEKER, Faysal, (2017), “Avrasyacılık Düzleminde Necmettin Erbakan ve Milli Görüş”, s.63-74, Anadolu Gençlik Dergisi, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Özel Sayısı: Toplumsal Barış,
- CHP-MSP Hükümet Programı, (1974), http://www.esam.org.tr/milli-gorus-hukümetleri_online17.html Erişim Tarihi:17.07.2020
- ÇAKIR, Ruşen. 2013, “Millî Görüş Hareketi: Dün, Bugün, Yarın”, Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri, Der. İ. Kara, A. Öz, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, ss. 755-776,
- DOSTER, Barış, (2013), “Erbakan’ın Dış Politika Felsefesi ve Uygulamaları”, ss.93-112, Liderlerin Dış Politika Felsefesi ve Uygulamaları, Ed. Haydar Çakmak, İstanbul: Doğu Kitabevi,
- EFE, Mustafa, (2015), “Erbakan Hoca’nın Dış Politika Yaklaşımı”, s.323-333, Anadolu Gençlik Dergisi, Necmettin Erbakan Özel Sayısı,
- ERBAKAN, Necmettin, (2006), “Gayemiz Bütün Bireylerin Saadetidir” Konferanslar Dizisi-1, (ESAM Genel Merkez Açılış Konuşması, 16 Kasım 2005) Ankara: ESAM,
- ERBAKAN, Necmettin, (2014a), Erbakan Külliyyatı 1, Ed. T. Çetinkaya, Ankara: MG V Yayınları,
- ERBAKAN, Necmettin, (2014b), Erbakan Külliyyatı 4, Ed. T. Çetinkaya, Ankara: MG V Yayınları,
- ERBAKAN, Necmettin, (1991), “Gündem 1991 Aylık Basın Toplantısı”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı, 4. Cilt, Ankara: MG V Yayınları,
- ERBAKAN, Necmettin, (2010a), “Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen” Ankara: ESAM Yayınları,

- ERBAKAN, Necmettin, (2014a), Erbakan Külliyyatı 1, (2. Baskı), Editör: T. Çetinkaya, Ankara: MGV Yayınları,
- ERBAKAN, Necmettin, (2005), Tarihe Düşülen Kayıtlar, Uluslararası İlişkiler, Dış Politika Konuşmaları, http://www.esam.org.tr/pdfler/siyasi_dokumanlar/5%20SP/sp_2005_tarihe_dusen_kayitlar-dis_politika.pdf(Erişim Tarihi:10.08.2020),
- ERBAKAN, Necmettin, (1991), “Milli Görüş’ün Esasları”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı, 1. Cilt, Ankara: MGV Yayınları,
- EROL, Seyfettin, (2015), “Erbakan Hoca’nın Dış Politika Felsefesi”, s.313-321, Anadolu Gençlik Dergisi, Necmettin Erbakan Özel Sayısı,
- FAZİLET PARTİSİ SEÇİM BEYANNEMESİ, (1999), Günışığında Türkiye,
- MİLLİ NİZAM PARTİSİ PROGRAMI, (1970),
- Milli Gazete, (08 Mart 2013), “Necmettin Erbakanla 10 Gün Gezi Notları”, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1062976/necmettin-erbakanla-10-gun-gezi-notlari>, Erişim Tarihi:17.07.2020
- SAADET PARTİSİ PROGRAMI, (2001),
- TASAM, (2011), Kafkasya’da Bir Ülke: Çeçenistan, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/2213/kafkasyada_bir_ulke_cecenistan, Erişim Tarihi:17.07.2020
- YILDIZ, Abdulkadir, (2017), “Millî Görüş Parti Programlarında Laiklik Anlayışı”, Doğumunun 90. Yılında Erbakan Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss. 219-227, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları,
- 1.MC Hükümet Programı, (1975), http://www.esam.org.tr/milli-gorus-hukümetleri_online17.html Erişim Tarihi:17.07.2020
- 2.MC Hükümet Programı,(1978), http://www.esam.org.tr/milli-gorus-hukümetleri_online17.html Erişim Tarihi:17.07.2020
- <https://www.setav.org/duzeni-degistiren-adam-necmettin-erbakan/>